SITUATION SVERIGE

En alltför snabb uppväxt. Eller som Marco från Gävle-förorten Sätra formulerar det: "Det är för många som blir en man över en natt, här i min trakt". När han var barn råkade mamma Carmen ut för en allvarlig olycka och Marcos uppväxt blev tuff. Men Marco har hittat sin egen väg bort från den kriminalitet och det våld han var på väg att dras in i. Det handlar också om en förort där stökiga ungdomar och rasistiska reaktioner hotar tillvaron, och hur Facebook-aktören Joakim Lamotte bemöts när han kommer till platsen. Det här är en dokumentär om Sverige och migrationen i globaliseringens tidevarv.

GENRE: Dokumentär
ÄMNE: Samhällskunskap, Värdegrund
ÅLDER: Från 14 år (H, Gy)
SPELTID: 58 min
PRODUKTIONSÅR: 2020
LAND: Sverige

TAL: Svenska, (Spanska)
TEXT: Svenska
REGISSÖR: Mikael Wiström
ARTIKELNR: ETS5176

Hur skapar man förståelse för en stadsdels inre liv på bästa sätt? Genom ett kort besök, med hetsig polarisering, eller genom att följa en familj i över 30 år, från att barnen föds till att de blir vuxna människor?

– Gefle Dagblad, Visar stadsdelen som inte fick plats i Lamottes livesändning, (2020-04-26)

LÄROPLANSMÅL Lgr11 och Lgy11 (i urval)

Samhällskunskap (Åk 7-9)

• Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande och hur detta påverkas, t.ex. av socioekonomisk bakgrund, kön och sexuell läggning.
• Sveriges befolkning, dess storlek, sammansättning och geografiska fördelning. Konsekvenser av detta, t.ex. socialt, kulturellt och ekonomiskt.
• Immigration till Sverige förr och nu. Integration och segregation.
• Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs, t.ex. utifrån kön och etnicitet.
• Möjligheter och risker förknippade med internet och digital kommunikation samt hur man agerar ansvarsfullt vid användning av digitala och andra medier utifrån sociala, etiska och rättsliga aspekter.
• De mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Deras innebörd och betydelse samt diskrimineringsgrunderna i svensk lag.
• Hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen.
• Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter, t.ex. gränsen mellan yttrandefrihet och kränkningar i sociala medier.
• Rättssystemet i Sverige och principer för rättssäkerhet. Hur normuppfattning och lagstiftning påverkar varandra. Kriminalitet, våld och organiserad brottslighet. Kriminalvårdens uppgifter och brottsoffers situation.
• Skillnader mellan människors ekonomiska resurser, makt och inflytande beroende på kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Sambanden mellan socioekonomisk bakgrund, utbildning, boende och välfärd. Begreppen jämlikhet och jämställdhet.
• Politiska ideologier och hur skiljelinjerna i det svenska partiväsendet har utvecklats.
• Aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen.

Eleverna ska kunna utveckla sin förmåga att:

• reflektera; hur formas, förändras, samverkar, individer och samhällen?
• analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv,
• reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.

Samhällskunskap (Gymnasiet)

• Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån grundläggande demokratimodeller. Möjligheter och utmaningar med digitaliseringen när de gäller frågor om demokrati och politik. Politiska ideologier och deras koppling till samhällsbyggande och välfärdsteorier.
• De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
• Gruppers och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.
• Mediers och informationsteknikens roll i samhället. Deras möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen samt de möjligheter de ger människor att påverka. Mediers innehåll och nyhetsvärdering.
• Det nutida samhällets politiska utveckling utifrån historiska ideologiska villkor, t.ex. mänskliga rättigheter, nationalism, kolonialism och jämställdhet, i relation till maktfördelning och ekonomiska villkor. Frågor om aktörens handlingsfrihet kontra strukturella villkor.

Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla:

1. Kunskaper om demokrati och de mänskliga rättigheterna såväl de individuella som de kollektiva rättigheterna, samhällsfrågor, samhällsförhållanden samt olika samhällens organisation och funktion från lokal till global nivå utifrån olika tolkningar och perspektiv.
2. Kunskaper om historiska förutsättningars betydelse samt om hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.

Innan ni startar en diskussion kring filmen är det viktigt att läraren/ledaren går igenom handledningen och tänker på hur man ska hantera diskussionen och svaren.

DISKUSSIONSFRÅGOR

Inledande frågor

- Vad handlade filmen om?
- Vad tyckte ni om filmen? Vad var bra med den?
- Varför tror ni att filmen heter *Situation Sverige*?

En stad i staden

I en av Marcos dikter benämner han Sätra som en ”stad i staden”.

- Vad menar han med det?
- Känner ni igen er, finns det liknande stadsdelar där ni bor?

Rogelio säger i filmen att han blev fast i Sätra på grund av hans föräldrars process att komma in i samhället.

- Reflektera över det Rogelio säger, vad kan det vara för skillnader i vardagliga bestyr för någon som är ny i Sverige, gentemot någon som har bott här hela sitt liv?

I det reportage som Joakim Lamotte livesänder i filmen, intervjuas en politiker, Roger Hedlund. Han säger att han tror att Sätra kommer att bli ett av de områden som polisen klassar som utsatt. Ett utsatt område är, enligt polisen, ett geografiskt avgränsat område, karakteriserat av låg socioekonomisk status och kriminell påverkan på lokalsamhället.

- Vad är socioekonomisk status?
- Hur brukar man mäta de socioekonomiska förhållandena i ett område?
- Skulle ni säga att en människas förutsättningar och möjligheter är beroende på hens socioekonomiska status? Disktuera!
- Diskutera på vilket sätt ni tror att ett område med låg socioekonomisk status ofta utsätts för kriminell påverkan.

I filmen nämns begreppet social dumpning.

- Vad innebär begreppet i denna kontext?
- Vad blir konsekvensen för, eller hur påverkas det område som utsätts för social dumpning?

FAKTA

SOCIOEKONOMISK
som har att göra med sociala och ekonomiska förhållanden.

SOCIOEKONOMISK UTSATTHET
Graden av socioekonomisk utsatthet på områdesnivå mäts i de flesta studier genom att rangordna områden utifrån faktorer såsom inkomst, sysselsättning, utbildningsnivå, boendestandard, andel brott eller andel som lever i fattigdom.

UTSATT OMRÅDE
utsatt område, definition använd av polisen syftande på ett **geografiskt avgränsat område, karakteriserat av låg socioekonomisk status och kriminell påverkan på lokalsamhället**.

Av dessa områden klassas vissa som särskilt utsatta områden. Dessa kännetecknas av bland annat:

- Allmän obenägenhet hos invånarna att delta i rättsprocessen.
- Svårigheter för polisen att fullfölja sitt uppdrag.
- Parallella samhällsstrukturer.
- Våldsbejakande religiös extremism.
- Hög koncentration av kriminella.
- Närhet till andra utsatta områden.

Flertalet av områdena har varit utsatta under så lång tid att förhållandena upplevs som normala, inte bara av de boende utan också av företrädare för olika myndigheter. En majoritet av dem har också varit föremål för olika insatser som inte haft effekt på problematiken.

Gemensamt för flertalet områden är också att de byggdes 1964–75 under miljonprogrammet. De är också planerade på ett likartat sätt: bostadszoner utan trafik, återvändsgator som leder till parkeringsplatser och en ringväg runt hela området med gångtunnlar under. Utformningen gör att kriminaliteten i områdena är svår att bekämpa. För polisen saknas reträttvägar och spaningsarbete försvåras då husen är placerade så att boende har uppsikt över innergårdar.

SOCIAL DUMPNING
En, i politisk debatt, nyttjad benämning på den företeelse som innebär att företag i länder med låg nivå på löner och sociala förmåner utnyttjar sitt lägre kostnadsläge till att skaffa sig konkurrensfördelar i länder där företagens arbetskraftskostnader är högre.

SOCIAL DUMPNING
(begreppets användning i filmen)
Människor utan bostad och egen försörjning uppmanas att flytta till landsbygdskommuner eller fattiga kommuner från rikare kommuner i storstadsområden där de snabbt behöver hjälp.

Fakta tagen från NE.se och SO.se (Svensk Ordbok) och filmen

Trots att Sätra till viss del präglas av stökighet och kriminalitet så är det ändå många av ungdomarna i filmen som talar väldigt varmt om Sätra. Malyun säger att det var i Sätra som hon till slut kunde känna tillhörighet och Marco säger i slutet av filmen: ”Ord kan inte beskriva vad Sätra betyder för mig”.

- Vad betyder tillhörighet och varför är det så viktigt?
- Vad tror ni det är som gör att en stadsdel kan komma att betyda så mycket?
- Kan ni känna så för er stadsdel, ort eller bostadsområde? Varför/varför inte?

Det vi inte ser

- Kan ni berätta om Marcos och Rogelios uppväxt? Vad var det som hände dem?
- Vilka blev konsekvenserna av detta för Marcos del?
- Vad var anledningen till att Marco började sälja droger?

Ronny menar att anledningen till att han levde som han gjorde när han var yngre var hans uppväxt.

- Vad menar han med det, vad levde han för liv?
- På vilket sätt hade Ronny och Marco haft en liknande uppväxt?
- Vad berättade Evelina Larsson om sin uppväxt? Vad hade hänt henne?
- Vad hade Marco, Ronny och Evelina gemensamt?
- Försök förklara varför de allihop valde att ta till våld eller destruktiva beteenden för att hantera sin sorg?
- Vad var det som till slut fick Marco att avvika från den kriminella banan?
- Vad var det som gjorde att Evelina ändrade sitt dåliga beteende?

Marco berättar att han var rädd för sin mammas reaktion när polisen släppte honom.

- Vad gjorde Carmen när hon mötte Marco?
- Hur upplevde Marco sin mammas reaktion?

- Vad betyder ett ställe som fritidsgården Treffen för många av dessa ungdomar?
- Kan ni komma på andra platser, eller något annat som kan utgöra en fristad där man kan känna tillhörighet och få bekräftelse?

- Vem var Mona? Berätta om den resa hon gör i filmen.
- Kan vi lära oss något av den?

Rasism och fördomar

Det blev ett laddat möte när Joakim Lamotte livesände sitt reportage i Sätra.

- Vad var det reportaget handlade om?
- Vilka olika sidor skildras i reportaget? Vad var deras ståndpunkter?

FAKTA

STEREOTYP

Inom socialpsykologin: förenklad, ofta allmänt omfattad föreställning om utmärkande egenskaper hos alla som tillhör en viss grupp, t. ex. viss nation, etnicitet, religion eller kön, också en där man själv ingår.

Stereotypen påverkar ofta den bild man skapar sig av en individ ur en viss grupp utan att man närmare prövar om den är korrekt.

En stereotyp är vanligen uppbyggd av viss faktisk kunskap och förenklar hanteringen av intryck från omvärlden, men den kan påverka inte bara uppfattningen om hurdana vissa andra ”är” utan också om hurdana de ”bör” vara. Stereotyper bidrar ofta till att vidmakthålla fördomar och negativa attityder.

FÖRDOM

En negativ inställning mot individer och företeelser vilken bygger på vissa lätt identifierbara egenskaper hos dessa utan att annan tillgänglig information blir beaktad. Ofta är fördomar antipatier som bygger på felaktiga och nästan orubbliga generaliseringar, vilka hindrar rättelse även då starka motargument uppbringas.

JOAKIM LAMOTTE

Joakim Lamotte, född 19 juni 1978 i Hjärtum i Älvsborgs län, är en svensk journalist, samhällsdebattör och föreläsare. Han har blivit uppmärksammad för sina livereportage på facebook. Joakim Lamotte har arbetat som reporter på SVT, bland annat för Uppdrag granskning där han 2015 uppmärksammades för det omstridda reportaget ”Leva och dö i Grums” som handlade om avfolkningen av samhället Grums i Värmland. Mellan 2014 och 2018 var han krönikör på Göteborgs-Posten.

Sedan 2015 har Lamotte arbetat på frilansbasis med gräsrotsfinansiering, och regelbundet publicerat material på sin Facebooksida i form av direktsända videor och textinlägg. Ämnena rör sig ofta kring kriminalitet, integration, feminism och jämställdhet.

Han finansierar sin verksamhet genom bidrag som betalas in av hans läsare genom betalningstjänsten Swish, och har därför kallats för swishjournalist.

Lamotte har ifrågasatt landets nyhetsmedier, bland annat vad gäller deras rapportering om Sverigedemokraterna och om landsbygden. Hans verksamhet har kritiserats av såväl yrkesverksamma journalister som av allmänheten, på grund av sina ofta sensationella ämnesval, sin nyhetsvärdering och sitt sätt att vinkla nyheter. Hans direktsändningar och krönikor har å andra sidan hyllats och delas av alt-right-medier såsom Nordisk Alternativhöger och Nyheter Idag.

Fakta tagen från NE.se och wikipedia.se

- Hur såg situationen ut avseende kriminalitet och stökighet i Sätra för 30-40 år sedan?
- Vad har hänt i Sätra sedan dess? Hur har samhällsbilden förändrats?
- Om Joakim Lamotte hade gjort ett reportage för 30-40 år sedan, hur skulle det sett ut? Vilkas perspektiv hade vi fått höra? Vilka ”vi” och ”dom” hade funnits?

Ronny säger i filmen om Lamotte: ”Han vill få de här brytningarna mellan svenskar och immigranter”.

- Diskutera detta påstående, på vilket sätt menar Ronny att Lamotte vill skapa konflikt?
- Vad betyder polarisering?

Yalio säger i Lamottes livesändning: ”det är ju du som skapar det hela”.

- Vad tror ni att hon menar med det?
- Hur upplevde Yalio och Mohaned Lamottes livesändning?

- Vad är en stereotyp?
- Vad är en fördom?
- Hur kan man applicera dessa begrepp på filmen?

Bristen på respekt var något som flera personer påpekade i reportaget.

- Diskutera hur de olika parterna i diskussionen kan uppleva denna brist på respekt.

Avslutande frågor

Både filmaren till denna dokumentär, Mikael Wiström, och Joakim Lamotte försöker skildra situationen i Sätra.

- Beskriv skillnaden i deras tillvägagångssätt.
- Vad går de in med för problemställning?
- Kan man dra samma slutsatser av problematiken i Sätra baserat på den bild som förmedlas av deras olika skildringar eller är de olika? Utveckla!
- Vad kan vi lära oss av filmen?

FÖRDJUPNINGSUPPGIFTER

Rasism och maktlöshet

”Man har ofta hört det: ’Men du måste agera!’
Jo, men agerar jag nu med känslor, så blir det bara skit.
Låt oss förstå situationen.”

Så säger Rogelio i filmen. Vad är det för situation vi ska förstå? Vad är det han menar? Analysera hans ord och diskutera och applicera begrepp som rasism och maktlöshet i en uppsats.

Marcos poesi

Detta är tankar bakom ett stängsel.
Det är för många som blir en man
över en natt här i min trakt.
I vilken minut som helst så förvandlas
alla dessa gnistor till en eld.
Här har ni ett perspektiv från en liten grabb
som en gång gick i för stora skor.
Men idag har lyckats fylla halva skon.
Inlåst bland fyra väggar och mitt inre sätts på spel.
Busar runt för att glömma bort smärtan
som stigit upp till kragen.
Jag är jag och ingenting som någonsin
kommer att kunna ändras.
Sju bast och springer runt vilsen i en stad i staden.

Det var aldrig meningen att döda mitt inre barn.
Min Gud känner mig väl och vet vilka val
som livet var tvunget att ta.
Mamma… jag är inte rädd längre.
Jag växte upp i skuggan.
Jag är inte rädd längre.
Förlåt mig mamma…
Det har aldrig varit ditt fel
Det finns så mycket kvar att hämta…
Alla historier från dem som… tidigt var tvungna att lämna
Spruckna idéer och en vilsen fantasi
Konstigt nog… behöver man gå igenom alla dessa oväder
Man får en annan erfarenhet som kan komma till nytta
Nästa gång det är storm

Analysera Marcos dikter ovan. Skriv ner din tolkning av hans ord och deras betydelse. Diskutera sedan gemensamt i klassen.

> *[...] Vi betraktar oss gärna som fördomsfria och toleranta. Men så enkelt är det ändå inte. Fördomen behöver inte förankras i någon vederstygglig teori. Den har ett mycket enklare ursprung. Fördomen har alltid sin rot i vardagslivet. Den gror på arbetsplatsen och i grannkvarteret. Den är ett utlopp för egna misslyckanden och besvikelser. Den är framför allt ett uttryck för okunnighet och rädsla. Okunnighet om andra människors särart, rädsla för att förlora en position, ett socialt privilegium, en förhandsrätt. [...][Fördomen] är skamligt enkel att ta till för den som känner sig underlägsen - på arbetsplatsen, i sällskapslivet, i konkurrensen om flickan eller pojken. Därför ligger fördomen alltid på lur, även i ett upplyst samhälle. Den kan blossa ut i ett stickord, en obetänksam replik, en nedrighet i det lilla. Kanske menar den som handlar inte så illa. Men för den som träffas kan det riva upp sår som aldrig läks. De flesta av oss människor har ett behov att hävda oss gentemot andra. Och då står fördomen mot den avvikande [...] till förfogande som en sista skans.*
>
> ~ Olof Palme, Politik är att vilja,
> s. 64-65, Stockholm, 1968, Prisma

Fördomar

Citatet ovan kommer från boken "Politik är vilja" skriven av Olof Palme. Försök att förklara fördomens roll i den här dokumentären. Ta hjälp av citatet.

En trygg livssituation

I filmen hörde vi historier om Marcos, Rogelios, Evelinas och Ronnys uppväxter. De hade alla varit med om händelser som gjorde att de tappade fotfästet under en period och kom in på en destruktiv bana.

Vad anser ni är grunden för en trygg livssituation? Diskutera vilka yttre faktorer (exempelvis familj, jobb, boende) samt inre faktorer (exempelvis bekräftelse, tillhörighet, gemenskap) som är viktiga förutsättningar för ett tryggt leverne. Fundera även om, och i så fall, på vilket sätt de yttre och inre faktorerna måste samverka för att utgöra grunden för en trygg livssituation.

Hur kan samhället hjälpa oss när tryggheten inte finns hemma? Vad finns det för andra gemenskaper och platser i samhället, där man kan känna tillhörighet och gemenskap och få bekräftelse och stöd? Arbeta i par och redogör för era resonemang och slutsatser kring en trygg livsituation i ett skriftligt arbete.

Social dumpning

Se klippet 28:46-30:58 i filmen. Ta reda på mer om den sociala dumpning de talar om och om de konsekvenser som det antyds att det leder till. Vilka kommuner har högst andel utrikes födda och vilka kommuner har minst andel? Vad kan ni utläsa av detta?

Diskutera fenomenet social dumpning från de rika kommunernas perspektiv, de som dumpar, samt från de kommuner som får ta emot de som dumpas. Hur påverkas kommunerna? Diskutera även frågan ur ett större perspektiv. Vad blir konsekvenserna för hela Sverige? Resonera över klyftorna i samhället, kriminalitet, sysselsättningsgrad och bildningsgrad etcetera. Arbeta i par och redogör för era resonemang och slutsatser i ett skriftligt arbete.

LÄNKAR

Statistiska Centralbyrån - Utrikes födda

https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/topplistor-kommuner/andel-utrikes-fodda/